

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИМПЛИЦИТНИТЕ АНТИДЕМОКРАТИЧНИ ТЕНДЕНЦИИ

Иван П. Иванов

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ «ЕП. КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ»,

THE STUDY OF IMPLICIT ANTIDEMOCRATIC TRENDS

Ivan P. Ivanov

ABSTRACT. *Its make a comparison of the resultants of R.Nevitt Sanford, T.W.Adorno, Else Frenkel-Brunswik and Daniel Levinson's studies of implicit antidemocratic trends on American population by F-scale and the resultants of study on Bulgarian population by her Bulgarian adaptation (I.Ivanov). F-scale comprise 9 subscales: Conventionalism, Authoritarian Submission, Authoritarian Aggression, Anti-intraception, Superstition and Stereotypy, Power and "Toughens", Destructiveness and Cynicism, Projectivity, Sex.*

KEY WORDS. *antidemocratic trends, fascism, F-scale, subscales.*

Работата върху различни страни на авторитарната личност (основно на Е.Фром, Е. Ериксон, А.Маслоу, М.Чишолм и В.Райх) водят авторите до идеята да се конструира скала, която изследва нагласите и предразсъдъците, свързани с различните малцинствени групи. В последствие се развива идеята за диагностика на антидемократичния потенциал на личността.

F - скалата (Fascism-scale) е конструирана за пръв път през 1945 г. и има няколко версии: 78, 60, 45 и 40 айтема. Всяка следваща форма се разглежда като подобрен вариант, като постепенно остават само тези айтеми, които имат най-високи диагностични качества. Принципите, на които се основава конструирането на скалата са индиректност и баланс между проективност и обективност (отнася се до формулировката на въпросите). Оценката е 7 степенна (+3, до -3), като при ревалоризацията +3 се оценява със 7 и т.н.

Българският вариант на F-скалата, разработен от нас е аналогичен на американският (form 40) Това дава възможност за сравнение на резултатите. В изследването са обхванати 87 студенти на възраст 19-27 години, от които 63% жени и 37% мъже през 1997 година.

Тъй като по-нататък са дадени айтемите по всяка от субскалите, тук ще отбележим само основните резултати за скалата като цяло.

1. Вариационен анализ. Антидемократичните нагласи са много по-силни при българите, като вариациите са значимо по-малки от американската извадка. Явно продължителният, повече от две поколения живот при условията на тоталитарното общество е оставило своя неизличим печат върху хората. Особено силни са антидемократичните нагласи при българските жени.

	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD
USA	4,03	2,64	3,66	3,08	3,85	2,86
BUL	4,59	1,56	4,74	1,47	4,74	1,49
РАЗЛИКА USA-BUL	-0,56	+1,08	-1,08	+1,61	-0,89	+1,37

2. Корелационен анализ. В американската извадка корелацията между резултатите на жени и мъже е 0,96, а в българската - 0,66. Между двете извадки - 0,52, а отделно при жените 0,52 и при мъжете - 0,54. Близостта на нагласите и реакциите на американците и българите е сравнително ниска. Тя е по-голяма при мъжете от двата етноса, отколкото при жените.

3. Резултати по субскали:

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
ОБЩО	4,03	2,64	3,66	3,08	3,85	2,86	ОБЩО	4,59	1,56	4,74	1,47	4,74	1,49
FC	4,47	2,22	3,99	2,87	4,23	2,55	FC	4,38	1,59	4,73	1,44	4,71	1,45
FAS	4,28	2,66	3,96	3,25	4,12	2,96	FAS	5,43	0,81	4,92	1,48	4,94	1,48
FAA	4,16	3,07	3,73	3,38	3,95	3,23	FAA	4,81	2,21	5,08	1,52	5,07	1,54
FAI	3,85	2,48	3,46	2,79	3,66	2,63	FAI	4,88	1,59	4,49	1,60	4,51	1,64
FSS	3,39	2,63	3,21	3,03	3,30	2,83	FSS	3,67	1,41	4,69	1,44	4,65	1,47
FP	4,29	2,58	3,88	3,00	4,09	2,79	FP	4,50	1,92	4,41	1,58	4,42	1,61
FDC	4,13	2,26	3,73	2,94	3,93	2,60	FDC	4,75	1,06	4,29	1,21	4,31	1,22
FP	3,96	2,40	3,59	2,84	3,78	2,62	FP	3,70	1,84	4,85	1,44	4,80	1,49
FS	3,89	3,14	3,52	3,54	3,71	3,34	FS	4,50	1,65	4,49	1,57	4,49	1,56

В американската извадка най-високи показания са регистрирани по следните субскали: конвенционализъм, авторитарно подчинение и властност, а най-ниски по скалите: анти-интрацепция, суеверия и стереотипи, секс. Между жените и мъжете няма значителни разлики в това отношение.

В българската извадка най-високи са показанията на двата пола по скалите: авторитарно подчинение и авторитарна агресивност. Отделно към това при мъжете доминира скалата анти-интрацепция, а при жените - предпазливост. Най-ниски са показани-

ята на двата пола по скалите властност и секс, отделно за мъжете - предпазливост и суеверия и стереотипи, а за жените - деструктивност и цинизъм.

Като цяло разликите между българи и американци са значителни. Също значителни са разликите и между българските мъже и жени.

СЪДЪРЖАНИЕ НА СУБСКАЛИТЕ

1. КОНВЕНЦИОНАЛИЗЪМ, *Conventionalism (FC)*. Строго придържане към традиционни, конвенционални, принадлежащи на средната класа ценности, традиционни и неизменни роли и ролеви отношения.

Хипотезата е, че фашизмът (нарицателно за антидемократичните тенденции) е характерен най-вече за средната класа и е неин културен феномен. Той осигурява конформизъм спрямо тази култура и я свързва с множество предразсъдъци.

Айтемите са следните: (1). *Послушанието и уважението на авторитета са най-важните добродетели, които трябва да научи едно дете.* (2). *Човек, който има лоши маниери, начин на живот и възпитание едва ли може да очаква, че ще го приемат порядъчните хора.* (3). *Ако хората искат да говорят по-малко и да работят повече, трябва да се махнеш, за да не им пречиш.* (4). *Бизнесменът и инженерът са по-важни за обществото от артиста или професора.*

По тази скала са отчетени най-високите стойности в американската извадка и при жените (3,99), и при мъжете (4,47). Не е така при българската извадка. Въпреки, че показанията и за двата пола са значително по-високи (4,38-4,73), те са едва на 4-то място при жените и на 7-мо място при мъжете, като и в двата случая вариациите са по-малки от американските.

И при американската, и при българската извадки по айтеми № 1,2,3 показанията са близки, но значително различни са данните по айтем №4. Традиционната представа за по-голямата ценност на хората от “производствената сфера”, сравнена с тези от духовната сфера не се подкрепя реално.

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	5,41	2,70	4,67	3,91	5,04	3,31	1	4,50	0,71	5,49	1,16	5,45	1,17
2	5,22	1,77	4,80	2,60	5,01	2,19	2	4,50	3,54	5,23	1,49	5,18	1,57
3	4,88	2,84	4,59	3,10	4,74	2,97	3	6,50	0,71	5,53	1,53	5,57	1,53
4	2,36	1,58	1,88	1,88	2,12	1,73	4	2,00	1,41	2,65	1,59	2,64	1,59

2. АВТОРИТАРНО ПОДЧИНЕНИЕ, *Authoritarian Submission (FAS)*. Безкритично подчинение на идеализирани външни морални авторитети, свързани с in-групата: дик-

таторството, водача, фюрера, подчинение на родителите, възрастните, институциите на властта и пр.. Подчинение на силния лидер, подчинение на индивида на групата, индивидуалността на общото, на колективното, на страната, на нацията.

Айтемите са следните: (1). *Послушанието и уважението на авторитета са най-важните добродетели, които трябва да научи едно дете.* (2). *Науката има голямо значение, без нея много неща са недостижими за човешкия ум.*(3). *Всеки човек трябва да има вяра в една свръхестествена сила и да и се подчинява без да се замисля.* (4). *Младите хора понякога имат метежни идеи, но с течение на времето, трябва да надделяват над тях.* (5). *Нашата страна се нуждае не толкова от закони и политически програми, отколкото от храбри, неуморими, предани лидери, в които хората да вярват.* (6). *Никой нормален, порядъчен човек не може да причини вреда на близките си приятели.* (7). *Никой не е узнал нещо действително важно за живота по друг начин, освен чрез страдание.*

Тази субскала е на второ място по изразеност и в американската, и в българската извадки, като българите са по-склонни като цяло да следват водачи и лидери от американците. Особено значителна е разликата при мъжете. За българите това е най-характерната особеност на нагласите (5,43 срещу 4,28 на американците).

Американците дават най-високо ниво на съгласие с 1-ви и 5-ти айтем и най-ниско с 3-ти и 7-ми, а българите - съответно високо с 1,2,4 и ниско с 3-ти. Формулировката на 3-ти айтем е свързана с мистични елементи и явно това не се възприема от рационално мислещите хора.

Особено фрапираща е разликата по 7 айтем, свързан със стоицизъм и страдания. Такава нагласа се приема в значителна степен от българите и не се приема от американците.

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	5,41	2,70	4,67	3,91	5,04	3,31	1	4,50	0,71	5,49	1,16	5,45	1,17
2	4,20	2,55	4,32	2,89	4,26	2,72	2	6,94	0,03	6,40	0,66	6,43	0,66
3	3,47	3,19	3,43	3,92	3,45	3,56	3	4,00	1,41	3,40	1,59	3,39	1,57
4	4,71	3,04	4,14	3,72	4,43	3,38	4	6,50	0,71	5,44	1,30	5,48	1,30
5	5,18	2,32	4,84	2,87	5,01	2,60	5	6,50	0,71	4,26	1,95	4,30	1,95
6	4,42	3,13	3,85	3,18	4,14	3,16	6	3,50	0,71	4,98	1,91	4,89	1,91
7	2,54	1,70	2,47	2,29	2,51	2,00	7	6,00	1,41	4,49	1,79	4,52	1,80

3. АВТОРИТАРНА АГРЕСИВНОСТ, Authoritarian Aggression (FAA). Тенденция за надмощие, налагане, отхвърляне, насилие, следене, осъждане на хора които нарушават конвенционални норми и застрашават конвенционални ценности. Това е садистичната тенденция на авторитарността. Основно е култът към «чистотата» и отхвърлянето на тези, които я застрашават - с лоши маниери, малцинства, хомосексуалисти и пр. В някои случаи води до самоизолация и до бягство от другите.

Айтемите са следните: (1). *Човек, който има лоши маниери, начин на живот и възпитание едва ли може да очаква, че ще го приемат порядъчните хора.* (2). *На младежта най-много е нужна строга дисциплина, правилна насоченост, желание да работят и да се борят за семейството и страната си.* (3). *Оскърбителят на нашата чест трябва непременно да бъде наказан.* (4). *Сексуалните престъпления, като например, изнасилванията и блудствата с деца заслужават нещо повече от обикновен затвор, такива престъпници трябва да бъдат пребивани публично или дори нещо повече.* (5). *Няма нищо по-ниско от човек, който не чувства голяма любов и благодарност към родителите си.* (6). *Повечето от нашите обществени проблеми ще се решат, ако по някакъв начин се отървем от безнравствените и лоши хора.* (7). *Ако хората искат да говорят по-малко и да работят повече, трябва да се махнеш, за да не им пречиш.* (8). *Хомосексуалистите са повече от престъпници и трябва да бъдат наказани строго.*

По тази скала различията са най-големи. Тя е една от средните по изявеност при американците и на първо място при българите (и най-вече при българките).

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	5,22	1,77	4,80	2,60	5,01	2,19	1	4,50	3,54	5,23	1,49	5,18	1,57
2	4,59	3,60	4,03	4,03	4,31	3,82	2	5,50	2,12	5,02	1,55	5,11	1,50
3	3,50	2,74	3,11	3,12	3,31	2,93	3	4,50	3,54	5,33	1,55	5,27	1,63
4	4,54	3,68	4,29	4,32	4,41	4,00	4	6,50	0,71	5,98	1,73	6,09	1,60
5	4,09	3,76	3,21	3,66	3,65	3,71	5	5,50	2,12	6,02	1,10	6,00	1,14
6	3,38	2,90	3,16	2,85	3,27	2,88	6	3,00	2,83	4,93	1,50	4,91	1,54
7	4,88	2,84	4,59	3,10	4,74	2,97	7	6,50	0,71	5,53	1,53	5,57	1,53
8	3,10	3,25	2,67	3,36	2,89	3,31	8	2,50	2,12	2,60	1,68	2,61	1,69

В американската извадка доминира съгласието с 1-ви айтем (по дрехите посрещат...) и има сравнително толерантно отношение към хомосексуалистите (айтем №8). Любопитно е, че в българската извадка отношението към хомосексуалността е дори още по-либерално (2-3 пъти по-ниско ниво на отхвърляне по айтем №8). За сметка на това, по ред айтеми - № 4, 5, а и останалите нагласата е тотално осъдителна. Айтем №5 е свързан с лошото отношение към родителите, а №5 - със сексуалните престъпления. Тук може да се отбележи още, че хомосексуализмът не се възприема като престъпление, което е много положително, както и по-ниската чувствителност на американците към нарушенията на "законите" на родителството и традиционните нагласи, свързвани с тях.

4. АНТИ-ИНТРАЦЕПЦИЯ, Anti-intracception (FAI). Интрацепцията е термин, въведен от Мъри - доминиране на субективизма, въображението, чувствителността, емоционалността, фантазията, аспирациите и пр. Анти-интрацепцията е нагласа за противопоставяне, тъй като интрацепцията се разглежда като слабост на човека. Тя се тълкува като заплахата, тъй като възбуденият, емоционално реактивният човек е труден за

контрол.. Отношенията интра - екстрацепция (стремеж към конкретност, обективност, чистота от емоции) са свойствени за предразсъдъците.

Айтемите са следните: (1). *Когато човек има проблем или грижа, най-добрият начин за него е да не мисли за това, а да се занимава с по-весели и оптимистични неща.* (2). *В днешно време все повече и повече хора се интересуват от неща, които би трябвало да остават лични и частни.*(3). *Ако хората искат да говорят по-малко и да работят повече, трябва да се махнеш, за да не им пречиш.* (4). *Бизнесменът и инженерът са по-важни за обществото от артиста или професора.*

Тази субскала е една от най-малко предпочетените. В американската извадка тя е на 8-мо от 9 възможни места, а в българската - на 6-то. Като цяло е със значително по-високи показания при българите. И в двете извадки тя е “мъжка” субскала. В българската извадка е дори на второ място сред всички при мъжете.

От айтемите най-висока поддръжка е получил 3-ти и след това 2-ри а най-ниска - 4-ти, който участва също и в скалата FC. Различията в оценките, без 3-ти са големи.

При мъжете българци е за отбелязване извънредно високият резултат по 1-ви айтем: практически над 90% дават пълна подкрепа. По това те се отличават от жените (българки и американки), а и от мъжете - американци.

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	3,80	2,52	3,71	3,14	3,76	2,83	1	6,97	0,05	4,40	1,85	4,55	1,90
2	4,34	2,98	3,66	3,02	4,00	3,00	2	4,00	4,24	5,37	1,43	5,30	1,58
3	4,88	2,84	4,59	3,10	4,74	2,97	3	6,50	0,71	5,53	1,53	5,57	1,53
4	2,36	1,58	1,88	1,88	2,12	1,73	4	2,00	1,41	2,65	1,59	2,64	1,59

5. СУЕВЕРИЯ И СТЕРЕОТИПИ, Superstition and Stereotypy (FSS). Склонност

към мистицизъм и мистично детерминиране на поведението, склонност към мислене с «твърди», ригидни категории. Счита се, че е свойствено за хората с ниска интелигентност, но в някаква степен се среща у всеки. В едно общество, в което хората са образовани и информирани, мястото на суеверията е нищожно. Не е така със стереотипите, тъй като в много случаи човек не вярва в тях, но ги приема именно поради необходимостта да е приет от другите, да е един от тях, а стереотипите са път към това.

Айтемите са следните: (1).*Науката има голямо значение, без нея много неща са недостижими за човешкия ум.* (2). *Всеки човек трябва да има вяра в една свръхестествена сила и да и се подчинява без да се замисля.* (3). *Малко хора се раждат без страх от високи места.* (4). *Хората може да се разделят на две големи класи: слаби и силни.* (5). *Някога ще се докаже, че астрологията може да предсказва много неща.* (6). *Войните и социалните проблеми могат един ден да свършат, но земетресенията или липсата на храна ще унищожат целия свят.*

В американската извадка това е най-слабо представената субскала и при мъжете, и при жените. Не е така при българската извадка - нивото е средно (5-то от 9), като субскалата е “женска” - много по-високи са оценките на жените, от тези на мъжете.

В американската извадка оценките по отделните айтеми, давани от жените и мъжете са сравнително близки. Най-високи са по 1-ви айтем (сциентоцентризъм) и най-ниски по 4-ти и 6-ти (варианти на фатализъм). В българската извадка вариациите са големи. Изключително високи са оценките на мъжете и жените по 1-ви айтем, оттам започват разликите. Само по 2-ри айтем (вяра в свръхестественото) при мъжете са по-високи, и обратното, по всички останали доминират оценките на жените, особено по 3-ти (страх) и 6-ти (фатализъм).

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	4,20	2,55	4,32	2,89	4,26	2,72	1	6,94	0,03	6,40	0,66	6,43	0,66
2	3,47	3,19	3,43	3,92	3,45	3,56	2	4,00	1,41	3,40	1,59	3,39	1,57
3	3,75	2,54	3,25	2,47	3,50	2,51	3	3,50	0,71	4,33	1,44	4,25	1,42
4	3,05	2,94	2,48	3,39	2,77	3,17	4	3,00	2,83	4,09	1,86	4,09	1,88
5	3,31	2,79	3,16	3,33	3,24	3,06	5	2,00	1,41	4,84	1,46	4,68	1,57
6	2,58	1,76	2,59	2,19	2,59	1,98	6	2,50	2,12	5,12	1,62	4,98	1,72

6. ВЛАСТНОСТ, Power and "Toughens" (FP). Загриженост за участието си в отношения на доминиране-подчинение; твърдост-слабост; стремеж към лидерство или към следване на лидери; идентификация със символи на мощност и сила и с лидери; преувеличено акцентирание на конвенционалните страни на личността, говорещи за сила и власт. Свързва се с властен комплекс (*power complex*) - надценяване на властния мотив в човешките отношения, възприемане на хората само от позициите на властните отношения.

Властният комплекс е един от задължителните аспекти на етноцентризма: чувство за превъзходство над някои от другите хора само поради етническият им произход и очакването за подчинението им.

Айтемите са следните: (1). *Никаква слабост или трудност не могат да ни спрат, ако имаме достатъчно силна воля.* (2). *На младежта най-много е нужна строга дисциплина, правилна насоченост, желание да работят и да се борят за семейството и страната си.* (3). *Оскърбителят на нашата чест трябва непременно да бъде наказан.* (4). *Това, което довоенните власти в Германия правеха, за да поддържат реда и да се борят с хаоса беше най-доброто.* (5). *Нашата страна се нуждае не толкова от закони и политически програми, отколкото от храбри, неуморими, предани лидери, в които хората да вярват.* (6). *Хората може да се разделят на две големи класи: слаби и силни.* (7). *Много хора не се реализират, тъй като нашият живот не се управлява по правилата на концлагерите - ред, дисциплина и страх.*

Субскалата “властност” е със значителни различия на проявенията в българската и американската извадка. Може да се направи глобалният извод, че що се отнася до отчетените стойности, доминират българите (4,42 - 4,09), но в ранговия ред на американската извадка тя е трета по важност, а в българската: 8-ма. За американците тя е “мъжка” субскала (превес 0,41), а при българите това е в много по-малка степен - само 0,09.

В американската извадка доминира одобрението на 1-ви и 5-ти айтеми (силна воля, лидерство), а най-слабо е на 6-ти (деление по сила), като това е и за мъжете, и за жените. В българската, при мъжете най-одобрен са също 1-ви и 5-ти, а неодобрен - 6-ти и особено 7-ми (преклонение пред реда в концлагерите). При жените съответно това са 1-ви и 3-ти (неизбежност на наказанията) и 4-ти (приемане на нацистката практика) и 7-ми.

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	5,16	2,48	4,94	2,67	5,05	2,58	1	6,50	0,71	5,98	1,08	6,07	0,97
2	4,59	3,60	4,03	4,03	4,31	3,82	2	5,50	2,12	5,02	1,55	5,11	1,50
3	3,50	2,74	3,11	3,12	3,31	2,93	3	4,50	3,54	5,33	1,55	5,27	1,63
4	4,26	1,98	3,74	2,40	4,00	2,19	4	4,50	3,54	3,35	1,33	3,39	1,43
5	5,18	2,32	4,84	2,87	5,01	2,60	5	6,50	0,71	4,26	1,95	4,30	1,95
6	3,05	2,94	2,48	3,39	2,77	3,17	6	3,00	2,83	4,09	1,86	4,09	1,88
7	4,32	1,97	3,99	2,54	4,16	2,26	7	1,00	0,00	2,86	1,74	2,77	1,76

7. ДЕСТРУКТИВНОСТ И ЦИНИЗЪМ, *Destructiveness and Cynicism (FDC)*. Наличие на универсална (генерализирана) враждебност, рационализирана, егоцентрирана, неморализирана форма на агресия. Постоянна готовност за агресия срещу всички, която чрез пропаганда може лесно да се насочи към определени малцинствени групи, политически партии и пр.

Айтемите са следните: (1). *Човешката природа е такава, че винаги ще има войни и конфликти.* (2). *Добрата осведоменост предизвиква неуважение.*

Тази субскала също е със значително различаващо се значение за българската и американската извадки. За американската тя е със средна изявеност - 5-та от 9, а за българската - твърдо 9-та. И в двата случая е “мъжка” - превишение с 0,40 - 0,46.

SA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	4,69	2,32	4,26	2,98	4,48	2,65	1	6,95	0,02	5,67	1,06	5,73	1,09
2	3,56	2,20	3,20	2,90	3,38	2,55	2	2,50	2,12	2,91	1,36	2,84	1,35

8. ПРЕДПАЗЛИВОСТ, *Projectivity (FP)*. Диспозиция за предпазване от опасности и риск. Човек непрекъснато очаква натиск от страна на другите и агресия от тяхна страна и разглежда собствените реакции като средство да се осигури собственото бла-

гополучие. Така например, антисемитизмът се разглежда като превантивна реакция против «лошите евреи», които могат да ти направят нещо.

Айтемите са следните: (1). В днешно време, когато толкова много хора пътуват и се смесват, човек трябва особено стриктно да се пази от инфекции и болести свързани с тях. (2). В днешно време все повече и повече хора се интересуват от неща, които би трябвало да остават лични и частни. (3). Войните и социалните проблеми могат един ден да свършат, но земетресенията или липсата на храна ще унищожат целия свят. (4). Необузданият сексуален живот в древните Гърция и Рим е нищо в сравнение с поведението на някои хора у нас, даже на места където най-малко може да го очакваш. (5). Много хора не се реализират, тъй като нашият живот не се управлява по правилата на концлагерите - ред, дисциплина и страх.

Субскалата “предпазливост” е със значителни различия на проявенията в българската и американската извадка. В ранговия ред на американската извадка тя е шеста по важност, а в българската - 3-та. За американците тя е “мъжка” субскала (превес 0,40), а при българите - “женска” (превес 1,15!).

В американската извадка доминира одобрението на 1-ви айтем (страх от болести), а най-слабо е на 3-ти (фатализъм), като това е и за мъжете, и за жените. В българската, най-одобрен от двата пола е също 1-ви айтем, а неодобрени от мъжете - 3-ти и 5-ти (преклонение пред реда в концлагерите), а от жените- 5-ти.

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	4,53	2,82	4,13	3,52	4,33	3,17	1	6,50	0,71	6,00	1,13	6,05	1,12
2	4,34	2,98	3,66	3,02	4,00	3,00	2	4,00	4,24	5,37	1,43	5,30	1,58
3	2,58	1,76	2,59	2,19	2,59	1,98	3	2,50	2,12	5,12	1,62	4,98	1,72
4	4,04	2,48	3,60	2,93	3,82	2,71	4	4,50	2,12	4,88	1,29	4,93	1,25
5	4,32	1,97	3,99	2,54	4,16	2,26	5	1,00	0,00	2,86	1,74	2,77	1,76

9. CEKC, Sex (FS). Преувеличено акцентирание върху отклоненията в сексуалното поведение. Авторитарният човек спазва строго определени конвенционални норми и се отнася много критично към техните нарушители (отхвърляне на его-чуждата сексуалност) - хомосексуалистите, участниците в «секс-оргии» и извършителите на сексуални насилия - изнасилвания и блудства и пр.

Айтемите са следните: (1). Сексуалните престъпления, като например, изнасилванията и блудствата с деца заслужават нещо повече от обикновен затвор, такива престъпници трябва да бъдат пребивани публично или дори нещо повече. (2). Необузданият сексуален живот в древните Гърция и Рим е нищо в сравнение с поведението на някои хора у нас, даже на места където най-малко може да го очакваш. (3). Хомосексуалистите са повече от престъпници и трябва да бъдат наказани строго.

Тази субскала, пък е, по която двете извадки са удивително единодушни. Нейното значение е малко - едва 7-ма от 9. Общо показанията на българите са по-високи, но това

е като цяло за всички субскали. Мъжете и жените имат близки нива, като жените са малко по-толерантни.

По айтеми доминира одобрението на 1-ви (наказания на сексуалните престъпници), като в България е почти 100 процентово и много по-строго от мъжете. Най-слаба е подкрепата на 3-ти айтем, свързан с дискриминацията на хомосексуалността. В това отношение българите (и особено мъжете) са по-толерантни от американците.

USA	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО		БЪЛГ	МЪЖЕ		ЖЕНИ		ОБЩО	
	Av	SD	Av	SD	Av	SD		Av	SD	Av	SD	Av	SD
1	4,54	3,68	4,29	4,32	4,41	4,00	1	6,50	0,71	5,98	1,73	6,09	1,60
2	4,04	2,48	3,60	2,93	3,82	2,71	2	4,50	2,12	4,88	1,29	4,93	1,25
3	3,10	3,25	2,67	3,36	2,89	3,31	3	2,50	2,12	2,60	1,68	2,61	1,69

Литература

1. Adorno, T.W., et al. The Authoritarian Personality. N.Y., 1982, pp.151-190.